

ZAZNAVE, PREDSTAVE IN POJMOVANJA PODEŽELJA

EVA KONEČNIK KOTNIK, PETRA JESENEK BRAČKO

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
eva.konecnik@um.si, petra.jesenek1@um.si

V poglavju je predstavljeno, kako mladi v Sloveniji dojemajo podeželje. Njihova pojmovanja so sicer v razvijanju, a pokažejo odnos do podeželskega prostora, ki je hkrati odsev družinskih percepcij, šolskega prostora in širše družbe. Ta je tesno povezan z (bivanjskimi) vrednotami in ima lahko neposreden ali posreden vpliv ne samo na življenje mladih v prihodnosti, temveč tudi na prihodnjo demografsko in gospodarsko dinamiko, urejanje prostora in okoljsko zavest. V poglavju so predstavljeni čustveni in simbolni zapisi o podeželju ter kako se v zaznavah, predstavah in pojmovanjih mladih o podeželju prepoznajo časovne transformacije podeželja. Predstavljene so osebne percepcije dejavnikov kakovostnega bivanja, torej kako mladi razmišljajo o bivanjskem okolju svojega življenja v prihodnosti. Pri tem so v poglavju predstavljene razlike, ki se pojavljajo med anketiranimi mladimi glede na starost, spol in okolje bivanja.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2026.10](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2026.10)

ISBN
978-961-299-136-4

Ključne besede:
mladi,
prostorske percepcije,
podeželje,
razvoj,
geografija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2026.10](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2026.10)

ISBN
978-961-299-136-4

Keywords:
young people,
spatial perceptions,
countryside,
development,
geography

PERCEPTIONS, REPRESENTATIONS AND CONCEPTIONS OF THE COUNTRYSIDE

EVA KONEČNIK KOTNIK, PETRA JESENEK BRAČKO

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
eva.konecnik@um.si, petra.jesenek1@um.si

The chapter presents how young people in Slovenia perceive the countryside. Their perceptions are evolving, but they show an attitude towards countryside, which is also a reflection of family perceptions, school space and wider society. This is closely linked to (living) values and can have a direct or indirect impact not only on the lives of young people in the future, but also on future demographic and economic dynamics, spatial planning and environmental awareness. The chapter presents emotional and symbolic records of the countryside and how the temporal transformations of the countryside are recognized in the perceptions, representations and conceptions of young people. Personal perceptions of factors of quality of life are presented, or how young people think about the living environment of their lives in the future. The chapter presents the differences that occur between the surveyed young people regarding age, gender and living environment.

University of Maribor Press

1 Uvod

Obstajajo raznolike, bolj ali manj natančne, bolj ali manj poljudne oz. strokovne definicije podeželskega prostora, razprave o tem, kaj je podeželje, katere značilnosti in procesi ga opredeljujejo. Kot je bilo mogoče zaznati iz predhodnih poglavij pričujoče monografije, so med njimi pomembne sorodnosti, a tudi razlike, odvisne od zornega kota opazovalca in časa, v katerem se nahaja ali ga opisuje. Pri tem je mogoče ugotoviti, da podeželja ni možno precizno izmeriti in omejiti, četudi bi si tega iz takšnih ali drugačnih razlogov morda želeli, lahko pa si o tem delu prostora ustvarimo subjektivni oz. relativni vtis. V tem poglavju se bomo torej osredotočili na subjekt opazovalca podeželja ter predstavili raznolikosti zaznav, predstav in pojmovanj podeželskega prostora, kot so značilne za mlade v Podravski regiji.

Četudi v močno gospodarsko obarvanem in kompleksnem vsakdanu mnogih izzivov, včasih kdo kar težko podpre trditev, da na »mladih svet stoji«, temu dejansko ni realno nasprotovati, saj v naravnem logičnem sosledju »iz malega« enostavno »zraste veliko«. Opazovati dojemanja in razumevanja mladih, se o njih pogovarjati, skozi to tudi spodbujati prenose njihovih vtisov na zavedno raven in jo nadalje odpirati, je pomembna podstat prihodnosti, saj pojmovanja in z njimi tesno povezan odnos, pogojujejo ravnanja. Za naš prispevek je tako eden od ključnih vodilnih konceptov, kot navaja Špesova (1998, 8), da je odnos osnova za oblikovanje reakcij na dogajanje v prostoru, torej za načine in oblike delovanja v prostoru, od česar zavisi kakovost prihodnosti.

Odnos do pojava ali procesa v prostoru oz. prostora kot takega se oblikuje na podlagi tega, kako različni posamezniki ali skupine ljudi zaznajo, razumejo in sprejemajo te pojave, procese oz. prostor (prav tam; Gold, 1980). Zaznava je prva stopnja prostorskih spoznavnih procesov. Pomeni nestrukturirane informacije, pridobljene na podlagi različno dolgo trajajočih in različno močnih dražljajev. Je pravzaprav proces vzpostavitve povezave med živim bitjem in okoljem. Nastane na podlagi sočasnega prejetja dražljajev skozi vsa čutila (svetlobni, toplotni, mehanski, kemični dražljaji...), ki se pretvarjajo v živčno vzbujenje, kar potuje v možgane, kjer občutek oz. vtis v nadaljnjih procesih interpretiramo na podlagi že ustvarjenih izkušenj in znanj. (Kompore idr., 2011). Ko se miselno zavemo zaznav, okoli česar nadalje »nalagam« obči obris, smo na naslednji stopnji prostorskih spoznavnih procesov, oblikovali smo predstavo. Iz nje se na podlagi primerjanja, razlikovanja, analize, sinteze, abstrakcije, generalizacije razvije tretja stopnja prostorskih

spoznavnih procesov, to je pojmovanje kot širši, globlji in trajnejši miselni konstrukt (prirejeno po Kolnik, v Konečnik Kotnik, 2025). Posameznik oblikuje osebne predstave o nekem konkretnem prostoru, ki so različno blizu t. i. družbeni realnosti ali pa geografskemu pojmovanju tega prostora. Takšna subjektivna ocena na koncu vpliva na njegovo obnašanje in ravnanje v tem prostoru in do tega prostora (Haubrich, 1988).

Zaznave, predstave in pojmovanja pojavov/procesov/prostora so odvisne od osebne čutne, čustvene in razumske odprtosti za določena vprašanja ter od okolja (naravnega, družbenega), v katerem se gibljemo. Naša »odprtost« je tako filtrirana z dinamično prepletjenostjo različnih kazalnikov, kot so:

- osebne demografske karakteristike (spol, starost, kraj bivanja...),
- vidiki razuma in mišljenja (informacije, izobrazba, inteligentnost, sposobnosti...),
- osebni procesi (osebne lastnosti, čustva, potrebe, motivi, motivacija, vrednote, izkušnje...) in
- socio-kulturno stanje in procesi (posameznikova referenčna skupina - družina, vrstniki, socialno-ekonomski status, množična komunikacijska sredstva kot vir informacij, družbena skupnost (narod, država)...ekonomija, kultura, politika...) (prirejeno po Gold, 1980, Špes, 1998).

To po drugi strani pomeni, da se skozi pojmovanja in odnosa mladih, zrcali tudi kompleks vitalnih družinskih percepcij, vsebine šolskega prostora in širše družbe. Njihovo mišljenje tako postane sicer kompleksno in težje razpoznavno, a živi pokazatelj spremenljive resničnosti. V ugotavljanju njihovega dojemanja podeželja lahko obenem zaznamo potencialen vpliv tega na prihodnjo demografsko dinamiko, urbanizacijo, urejanje prostora, okoljsko zavest... ali/in dobimo osnovo za snovanje nadaljnjega procesa (trajnostnega) izobraževanja in osveščanja. Percepcije in interpretacije npr. prostora podeželja lahko tudi neposredno vplivajo na praktične značilnosti, saj lahko družbena predstava vpliva na preoblikovanje prostora, recimo na način, da želijo akterji na podeželju zadovoljiti potrebe uporabnikov oz. širše družbe, zato prostor in dejavnosti preoblikujejo v skladu s (npr. idilično) predstavo le-teh (Park in Coppack, 1994).

Za Slovenijo velja specifika, da je večina ljudi v rednem stiku s podeželjem, kar je posledica majhnosti in razpršene poselitve. Predstava o podeželju je zato dokaj konkretna kategorija, ki jo posamezniki oblikujejo na podlagi lastnih zaznav in izkušenj. Zaradi tega je proučevanje teh še bolj pomembno za načrtovanje raznolikih družbenih procesov (Virant, Konečnik Kotnik, 2022).

Izhajajoč iz dosedanjih opredelitev in konceptov smo si v prispevku zastavili sledeče cilje:

- na osnovi raziskave predstaviti, kakšne so subjektivne zaznave in predstave mladih anketirancev (13-19 let) o podeželju (analizirati ključne opisnike, čustvene in simbolne elemente v opredelitvah podeželja, morebitne stereotipe in vrednostne sodbe) ter katere značilnosti mu pripisujejo na nivoju globljega pojmovanja;
- izpostaviti, kako se zaznave, predstave in pojmovanja anketirancev o podeželju ujemajo s časovnim konceptom transformacije podeželja (obdobje samobitnosti podeželja – do približno konca 19. stoletja; obdobje pomestenja podeželja - med dvajsetimi in devetdesetimi leti prejšnjega stoletja in obdobje rurbanosti – od devetdesetih let 20. stoletja), predstavljenim v poglavju pričujoče monografije (Drozg) in s tem identificirati tudi potencialne prihodnje izobraževalne vsebine;
- opredeliti, kako se osebne percepcije dejavnikov kakovostnega bivanja oz. bivanjske vrednote anketirancev ujemajo z njihovim dojemanjem podeželja ter s tem razmišljati o razvojnih perspektivah slovenskega podeželja.

Pri navedenih ciljeh smo ugotavljali razlike med sodelujočimi glede na njihove osnovne demografske kazalnike, to je nivo izobraževanja, starost, spol in okolje bivanja (mestno/podeželsko). V interpretaciji smo se poskušali navezovati tudi na druge kazalnike oz. »filtre«, ki so nam bili dostopni, to je zlasti na vidike splošnih potreb in razvojnih značilnosti ter elemente referenčnih skupin.

Predpostavljali smo, da bodo zaznave in predstave podeželja povezane z različnimi kognitivnimi, a tudi s čustvenimi elementi, stereotipi in vrednostnimi sodbami; da bomo pri starejših anketirancih prepoznali bolj procesna pojmovanja podeželja z več zaznavami aktualnosti; da predstave in pojmovanja anketirancev večinoma ne bodo skladna s konceptom transformacije podeželja oz. da bodo sodelujoči večinoma

dojemali podeželje v preživetem oz. arhaičnem smislu ter se nasploh manj zavedali sodobnih procesov na podeželju; da se bodo pokazale skladnosti med percepcijami dejavnikov kakovostnega bivanja oz. osebnimi bivanjskimi vrednotami in dojetanjem podeželja. Predvidevali smo, da večinoma ne bomo zaznali razlik v odgovorih glede na spol anketiranih, ampak da bodo očitne razlike v zaznavah, predstavah in pojmovanjih podeželja glede na okolje bivanja in s tem glede na jakost vsakodnevne čutne izkušnje s prostorom.

2 Metodologija

V raziskavi smo uporabili raziskovalno tehniko spletnega anketiranja. Anketni vprašalnik je poleg osnovnih demografskih vprašanj vseboval štiri odprta vprašanja, ki so spraševala po zaznavah podeželja na nivoju asociacij, barv in elementov všečnosti oz. ne-všečnosti. V prvem obsežnejšem vprašanju zaprtega tipa smo pridobivali ocene 36 trditvev, kjer je ocena 1 pomenila »sploh se ne strinjam«, 5 pa »popolnoma se strinjam s trditvijo«. Po 12 trditvev se je skladalo z opisom posamezne časovne faze transformacije podeželja, predstavljene v okviru raziskovalnih ciljev. V drugem zaprtem vprašanju smo pridobivali ocene bivanjskih vrednot oz. subjektivnih kazalnikov kakovostnega bivanja, kjer so respondenti z oceno od 1 do 5, pri čemer je 1 pomenila »povsem nepomembno«, 5 pa »zelo pomembno« ocenjevali 15 kazalnikov kakovostnega bivanja, lahko pa so dodali še svojega. Spletno anketiranje je potekalo med marcem in majem 2025 na osnovnih in srednjih šolah v Podravski regiji.

Med sodelujočimi je bilo največ posameznikov starih 18 let (25,6 %), sledijo 14-letniki (23,6 %), 15-letniki (21,7 %) in 17-letniki (20,7 %). Manjši delež predstavljajo 16-letniki (5,4 %), medtem ko je bilo 13- in 19-letnikov po 1,5 %. Povprečna starost sodelujočih je znašala 16,0 let (SD = 1,6), pri čemer so bili najmlajši udeleženci stari 13 let, najstarejši pa 19 let (Preglednica 1).

Med sodelujočimi jih je 49,3 % obiskovalo osnovno šolo in 50,7 % srednjo šolo. Vključene so bile štiri mestne oz. obmestne osnovne šole, dve podeželski osnovni šoli, tri srednje šole v večjem mestu in ena srednja šola v manjšem mestu znotraj pretežno agrarnega območja. 37,9% anketiranih je prebivala v vasi ali manjšem naselju na podeželju, sledijo prebivalci mest (28,1 %) in obmestnih naselij (26,6 %), 5,4% anketirancev je živel v zaselku ali hiši na samem (Preglednica 2).

Preglednica 1: Značilnosti vzorca – starost anketirancev.

Starost (leta)	Število	Delež
13	3	1,5
14	48	23,6
15	44	21,7
16	11	5,4
17	42	20,7
18	52	25,6
19	3	1,5
Skupaj	203	100,0

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025

Preglednica 2: Značilnosti vzorca – lokacija/naselje bivanja anketirancev.

Lokacija/naselje bivanja	Število	Delež
Vas, manjše naselje na podeželju	77	37,9
Mesto	57	28,1
Obmestno naselje	54	26,6
Zaselek ali hiša na samem	11	5,4
Drugo	4	2
Skupaj	203	100

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025

Večina anketirancev (54,7 %) je živelo na mestnem območju (v mestu ali na njegovem neposrednem obrobju), medtem ko jih je 43,3 % prebivalo izven opredeljenega mestnega območja. Za 2 % anketirancev (4 odgovori) nismo mogli določiti, iz katerega okolja prihajajo.

Pridobili smo 209 izpoljenih vprašalnikov, pri čemer smo po prvem pregledu zaradi neustrezne starosti določene enote izločili. Kot je razvidno iz predstavljenega, je torej končni vzorec obsegal 203 enote. Pri analizi je bilo potrebno upoštevati, da niso vsi udeleženci odgovorili na vsa vprašanja (manjkajoče vrednosti), zato se je analiza izvajala na podlagi veljavnih enot. Pridobljene rezultate smo analizirali s pomočjo programa Microsoft Excel (Microsoft® Excel® LTSC MSO (16.0.14334.20296)) in IBM SPSS Statistics (25.0). Za analizo podatkov smo uporabili opisne statistike, s katerimi smo predstavili osnovne značilnosti rezultatov.

Podatke smo povzemali s frekvencami, deleži (%) ter merami centralne tendence in razpršenosti, kot so minimalne (min), maksimalne (max) vrednosti in povprečne ocene ter standardni odklon. Za preučevanje odnosov med dvema spremenljivkama (bivariantne primerjave) smo uporabili statistične teste, kot sta t-test za ordinalne spremenljivke in primerjavo dveh skupin ter izračun korelacij za številske in

ordinalne spremenljivke, s čimer smo ocenili morebitne statistično značilne razlike oziroma povezanosti. Pri oceni normalnosti porazdelitve izpeljanih spremenljivk smo upoštevali koeficient asimetrije in sploščenosti, pri čemer smo za približno normalno porazdelitev šteli vrednosti med -1 in $+1$. Kjer smo zaznali odstopanje (eden od dejavnikov kakovosti bivanja), smo pri analizi uporabili neparametrične teste. Rezultate smo šteli za statistično značilne, kadar je bila vrednost p manjša ali enaka $0,05$.

Odpрте odgovore smo analizirali z vsebinskim povzemanjem in pripravili kode za sorodne kategorije, rezultate smo vizualizirali s pomočjo jezikovnih oblakov (deskriptorskih polj). Za preverjanje vsebinske veljavnosti in ustrezne razporeditve trditev smo uporabili faktorsko analizo, ki omogoča identifikacijo latentnih konstrukcij in oceno, ali posamezne trditve ustrezno pripadajo določenim faktorjem. Ta pristop nam je pomagal zagotoviti smiselno vsebinsko strukturo in konsistentnost merjenih spremenljivk. Interno konsistentnost oziroma zanesljivost dobljenih sklopov smo preverili s pomočjo Cronbachovega alfa koeficienta.

Za dejavnike kakovostnega bivanja smo izvedli skupno faktorsko analizo po metodi PAF (Principal Axis Factoring), s katero smo identificirali tri vsebinske konstrukte. Pri dojetanju podeželja, kjer je bilo v analizo vključeno večje število trditev, smo zaradi omejene velikosti vzorca najprej uporabili metodo največje verjetnosti (ML - Maximum Likelihood) za okvirno določitev vsebinske razporeditve trditev v sklope. »Namen faktorske analize je redukcija podatkov na način, da poiščemo ali potrdimo latentne spremenljivke, ki pojasnjujejo vzorce korelacij med direktno merjenimi spremenljivkami (Field, 2009, 628), pri čemer sta Principal Axis Factoring (PAF) in Metoda Maximum Likelihood (ML) dve metodi za ekstrakcijo faktorjev (prav tam, 636-637)«. Preverili smo nato še posamezne faktorje in prilagodili razporeditev trditev v faktorje po metodi PAF ter izvedli določene prilagoditve posameznih izstopajočih trditev na podlagi korelacijske analize, da smo zagotovili smiselno vsebinsko usklajenost konstruktov. Eno trditev smo morali izločiti, saj ni ustrezno korelirala s preostalimi. Nove spremenljivke smo v nadaljevanju oblikovali kot povprečje pripadajočih trditev.

3 Zaznave in predstave o podeželju

Sodelujoče v raziskavi smo najprej prosili, naj v odprtih vprašanih navedejo tri stvari, ki jim najprej padejo na misel ob besedi podeželje; barve, ki jih povežejo s podeželjem; tri stvari, ki so jim všeč na podeželju ter tri stvari, ki jim na podeželju niso všeč. Namen tega je bil identificirati najmočnejše zaznave in predstave o podeželju v obliki spontanega odziva s strani anketirancev.

Odgovore na vprašanje o prvih asociacijah na podeželje smo sistematično kodirali in identificirali skupno 30 različnih kod, ki so zajemale širok spekter vsebin (Slika 1). Najpogosteje so bili omenjeni pojmi, kot so kmetija (41,4 %), narava (25,6 %), mir (tudi tišina in samota) v 23,2 % ter domače živali (22,7 %). Iz kvantitativnega vidika so bile pomembno zastopane tudi teme, povezane z rabo tal, značilno za podeželje, največkrat z njivami, travniki (tudi trava) oz. polji in gozdovi.

Slika 1: Deskriptorsko polje najpogostejših prvih asociacij na pojem podeželje.

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025.

Poleg teh so se v odgovorih pogosteje pojavile omembe traktorjev in tudi čistega oz. svežega zraka, občutki in stanja kot zabava, veselje, sproščenost, svoboda, lepota; omembe različnih posamičnih rastlin ter omembe družinskih članov (dedek, babica). Z vidika procesov, ki potekajo na podeželju, smo zaznali le eno asociacijo, ki je bila zastopana v zgolj 1% deležu odgovorov, to je proces suburbanizacije.

Da mnenje sodelujočih mladih reflektira odrasle družbene deležnike, kot smo navedli v uvodnih razmišljanjih, kaže primerjava z raziskavo pojmovanja idiličnega slovenskega podeželja (Virant, Konečnik Kotnik, 2022), ki je bila sicer izvedena na vzorcu 322 odraslih respondentov (največ jih je spadalo v starostno skupino 30 let ali manj (41 %), sledila je starostna skupina od 31 do 45 let (33 %) in starostna skupina od 46 do 60 let (23 %)); 74% respondentov je imelo zaključeno eno od terciarnih stopenj, 75% respondentov pa je svoj delovni status označilo kot zaposlen. V tej skupini se je pri analizi asociacij na besedo podeželje izkazalo, da predstave o slovenskem podeželju v največji meri temeljijo na morfoloških (in drugih) elementih podeželja, kot so kmetija, travniki, njive, gozdovi, zelenje, narava. Prav tako se je pokazalo, da ima slovensko podeželje velik čustven naboj med sodelujočimi odraslimi, saj so respondenti navajali različne občutke, ki jim jih vzbuja slovensko podeželje, kjer prevladujejo asociacije, povezane z mirnostjo. Manj pogosto so se pojavljale asociacije, povezane z družbenimi značilnostmi in procesi na podeželju (prav tam). Na podlagi obeh raziskav lahko zaznave in predstave mladih ter odraslih o podeželju označimo kot podobne, pretežno konkretne, to je povezane z vizualnimi značilnostmi in funkcijami prostora. Med značilnostmi, tudi emocionalnimi, ki v obliki prvih asociacij opisujejo podeželje, prevladuje pozitivna konotacija.

Slednjo lahko še dodatno razčlenimo skozi analizo odgovorov na prošnjo, naj mladi anketiranci napišejo tri stvari, ki so jim všeč na podeželju. Iz kodiranja odgovorov je razvidno, da so najpogosteje izpostavili naravo (44,8 %), kar je vključevalo npr. rože, travnike in druge naravne elemente. Zelo pogosto omenjeni so bili med drugim mir (43,8 %) in tišina (19,2%) ter kakovost zraka (30,5 %), kar kaže na dožemanje kakovostnega, zdravega, mirnega, naravnega okolja kot elementov všečnosti ter obenem na dožemanje podeželja kot takega. Med priljubljenimi značilnostmi podeželja so bile pogosto navedene živali (25,6 %), družba in ljudje (v kontekstu »malo ljudi«) v 11,3 % ter občutek povezanosti in druženja (8,9 %). Nekateri so omenili še občutke in stanja, kot so prostornost, svoboda, lepota, manj prometa.

Dobljeni odgovori odražajo širok spekter pozitivnih vidikov podeželskega prostora in življenja v njem, ki zajemajo tako naravne kot socialne dimenzije (Slika 2).

Slika 2: Deskriptorsko polje najpogostejših elementov všečnosti na podeželju po mnenju anketirancev.

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025.

Sodelujoče smo prosili še, naj podeželje opišejo s tremi barvami, kar je omogočilo dodatni zajem večplastnih oz. subtilnejših asociacij na ta prostor (Slika 3). Odzivi so pokazali, da prevladujejo barve, ki so povezane z naravo in zemeljskimi toni. Najpogosteje je bila izbrana zelena barva, ki so jo navedli skoraj vsi sodelujoči (96,1 %). Pogoste so bile tudi barve, kot so rumena (60,1 %) in rjava (59,1%). Večkrat se je pojavila še modra barva (49,8 %), medtem ko so bili temnejši toni, kot so črna, siva in vijolična barva, navedeni le redko.

Rezultati so pokazali, kot sicer v nekoliko drugačnem izrazoslovju in pred okoli dvajsetimi leti, ugotavljajo Kučan (2002) ter Uršič in Hočevar (2007), da slovensko predstavo o podeželju zaznamujejo pozitivne podobe srečne domačije, obdane s travniki, njivami in kozolci, v okolju, kjer je prisotna solidarna in prijazna skupnost.

Slika 3: Deskriptorsko polje asociacij anketirancev – podeželje skozi barve.

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025.

Da bi pridobili še širši vpogled v zaznave in predstave o podeželju, smo anketirance prosili, naj napišejo tri stvari, ki jim na podeželju niso všeč. Najpogostejši negativni odziv je bila oddaljenost (44,3%), ki odraža izzive dostopnosti do različnih storitev in dogodkov. V tem kontekstu so bile omenjene tudi slabe prometne povezave (14,3%), pomanjkanje dostopa do blaga in storitev, slaba infrastruktura, slabša internetna povezava, občutek samote in osamljenosti ter dolgčas (pomanjkanje dogajanja). Izpostavljen je bil vonj oziroma smrad na podeželju (29,1%), nato tudi prisotnost žuželk, hrup traktorjev. Nekateri anketiranci so navedli dokaj stereotipne

problemske vidike, kot so konservativnost oz. »vaško mentaliteto«, kot negativni dimenziji (4,4%), omejene možnosti zaposlitve (3%) ter delo na podeželju (3,4%).

V navedenih negativnih vidikih se sicer prepoznava kontekst starosti anketirane populacije (dolgčas, pomanjkanje dogajanja, osamljenost, žuželke, smrad, potreba po delu), vendar je raziskava med odraslimi pokazala podobno dojetje, saj je bilo kljub pozitivni konotaciji pojmovanja slovenskega podeželja, v predstavi odraslih respondentov moč zaznati tudi zavedanje nujnosti trdega dela na podeželju in slabše razvitosti, kar pomeni, da respondenti negativnih vidikov življenja na podeželju niso v celoti zanemarili in zato njihova predstava ni bila v celoti idilična (Virant, Konečnik Kotnik, 2022). Po mnenju anketirancev lahko skozi seznam negativnih vidikov podeželja razberemo nekatere potencialne problematike urejanja slovenskega podeželskega prostora, kot so infrastrukturna opremljenost in/oz. slabša dostopnost do blaga in različnih storitev ter intenzifikacija strojne kmetijske obdelave.

4 Pojmovanja podeželja

V raziskavi so nas poleg spontanah zaznav in predstav zanimali tudi širši, globlji oz. trajnejši miselni konstrukti, povezani s podeželjem, kar smo opredelili kot pojmovanja podeželja. Le-ta smo analizirali skozi 36 različnih trditvev, ki opisujejo raznovrstne značilnosti in razvojne možnosti podeželja. Z uporabo faktorjske analize smo identificirali osem ključnih dimenzij, ki skupno zajemajo različne plati pojmovanj o podeželju.

Pridobljena faktorjska struktura je tako statistično kot vsebinsko utemeljena, kar nam omogoča zanesljivo razumevanje različnih vidikov pojmovanja oz. dojetja podeželja ter primerjave analize glede na sociodemografske značilnosti anketirancev. Nekatere dimenzije sicer pojasnijo manjši delež variance in imajo nekoliko nižjo notranjo konsistentnost, vendar nas to ni presenetilo. Razlog za to je predvsem dejstvo, da vzorec ni bil velik, prav tako pa smo zajeli zelo raznolike vidike pojmovanj o podeželju. Koeficienti asimetrije in sploščenosti kažejo na približno normalno porazdelitev rezultatov, kar je omogočilo uporabo parametričnih statističnih analiz.

Kot navedeno smo s pomočjo statistične analize potrdili, da je mogoče trditve združiti v 8 smiselnih skupin oziroma spremenljivk, ki zajemajo različne vidike pojmovanja podeželja. Višja ocena pri posamezni spremenljivki pomeni, da

anketirani bolj izrazito povezujejo trditve, ki jih ta spremenljivka opisuje, s podeželjem. Povprečne ocene (M) skupnih spremenljivk so pokazale zmerno do močno izražene lastnosti podeželja (ocene v razponu 2,6-4,0).

Najvišje sta bili ocenjeni skupini trditve, ki smo jih grupirali v nadrejena kazalnika *Povezanost z naravo in zdrav življenjski slog* (M = 4,0; SD = 0,6) ter *Povezanost med ljudmi in spoštovanje vrednot* (M = 3,9; SD = 0,8) (Preglednica 3). Prvi kazalnik je zajemal trditve o podeželju, povezane s čistim in zdravim okoljem, okusno in zdravo hrano, z naravo povezanim življenjem, mirnim, sproščujočim okoljem in večjo varnostjo v primerjavi z mestom ter z naraščajočim deležem ekološkega kmetijstva na podeželju. V drugi omenjeni skupini trditve so bile združene: prijaznost ljudi, več medsebojne pomoči in sodelovanja, bolj povezane in trdne družine ter boljše ohranjanje starih navad ter običajev v primerjavi z mesti. Ocene obeh grupiranih skupin trditve kažejo na močno pozitivno pojmovanje podeželja v teh kontekstih.

V pojmovanjih anketirancev sta bila najmanj izražena vidika podeželja *Zaostalost in omejenost podeželja* (M = 2,8; SD = 0,8) ter *Gospodarski potencial podeželja* (M = 2,6; SD = 0,7). Prvi omenjeni nadrejeni kazalnik je med drugim vseboval trditve: podeželje je revno, zaostalo in nerazvito, na podeželju je premalo priložnosti za mlade ter ljudje se odseljujejo s podeželja, saj raje živijo v mestih. Drugi omenjeni nadrejeni kazalnik pa je vseboval trditve, kot so: na podeželju so urejene prometne povezave, na podeželju so trgovine enako dostopne kot v mestu, na podeželju je veliko delovnih mest. Rezultat najnižjega vrednotenja pojmovanj v tej kategoriji potrjuje ugotovljene asociativne zaznave in predstave sodelujočih mladih, obenem pa kaže svojevrstno kontradiktornost s kazalnikom *Zaostalost in omejenost podeželja*.

Glede na ocene slednjega lahko sklepamo, da anketirani mladi pravzaprav (kljub zavedanju določenih problematik, kot so težave z dostopnostjo in obstoječimi delovnimi mesti) dojemajo podeželje kot prostor razvojnih priložnosti za delo in življenje. To dvojnost pojmovanj lahko razberemo tudi v drugih virih, kjer je izpostavljeno dojemanje »obeh plati medalje«, npr. na področju dela na podeželju pri mladih. V tej povezavi so neredko izpostavljeni:

- izzivi, kot so omejene zaposlitvene možnosti, in s tem povezana prisotnost pretežno tradicionalnih oblik zaposlitve, kot so kmetijstvo, gozdarstvo in lokalne obrti (Medmrežje 1, 2024) in

- priložnosti za inovativno podjetništvo in agroturizem, kjer mladi združujejo tradicijo s sodobnimi pristopi (prav tam; Zalar, 2022; Kozel in Wolf, 2021; Humar, 2010; Hočevnar, Uršič, Zavratnik, Medved, 2017; Andrejašič, 2016).

Preglednica 3: Pojmovanja podeželja.

Faktorska struktura grupiranih trditev (n)	M (SD)	Koef. asimetrije	Koef. sploščenosti	% pojasnjene variance	Cronbach alfa
Zaostalost in omejenost podeželja (n=201)	2,8 (0,8)	0,407	0,159	41,6	0,717
Povezanost med ljudmi in spoštovanje vrednot (n=202)	3,9 (0,8)	-0,613	-0,066	48,4	0,771
Gospodarski potencial podeželja (n=201)	2,6 (0,7)	0,673	1,074	40,5	0,723
Nerazvitost, konservativnost, degradiranost podeželja (n=199)	2,9 (0,8)	-0,062	0,242	25,7	0,614
Privlačna podoba podeželja (n=201)	3,4 (0,8)	-0,367	-0,242	34,4	0,719
Povezanost z naravo in zdrav življenjski slog (n=198)	4 (0,6)	-0,256	-0,360	32,6	0,729
Pomestenje podeželja (n=199)	2,8 (0,8)	0,412	0,473	37,2	0,674
Avtentična kmečka pokrajina in samooskrba (n=200)	3,5 (0,7)	0,122	-0,443	30,3	0,629

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025

Ostale skupine trditev so bile ocenjene zmerno, brez izrazitega izstopanja v pozitivno ali v negativno smer.

- Nadrejeni kazalnik, ki smo ga poimenovali *Nerazvitost, konservativnost, degradiranost podeželja*, med drugim vseboval trditve: na podeželju so ljudje revni, na podeželju je pol divjina, na podeželju je vse več intenzivnega (veliko gnojil, škropiv, tehnologije, pridelkov) kmetijstva, podeželje je treba obnoviti in popraviti.
- Nadrejeni kazalnik *Privlačna podoba podeželja* je vseboval trditve: podeželje je romantična in idilična pokrajina, podeželje ponuja več možnosti za raznovrstno zabavo in turizem ter šport kot pa mesto; ljudje se vse bolj selijo iz mest na podeželje, na podeželju se lahko razvija veliko gospodarskih dejavnosti (turizem, različne obrti, industrija, kmetijstvo...), z veseljem bi preživel/a nekaj dni na podeželju, kot odrasel/a si želim živeti na podeželju.

- Nadrejeni kazalnik *Pomestjenje podeželja* je vseboval trditve: podeželje postaja nasploh vse bolj podobno mestu – po izgledu in po načinu življenja, ljudje na podeželju živijo zelo podobno kot ljudje v mestih, hiše na podeželju so podobne mestnim, na podeželju je vse manj kmetijstva.
- Nadrejeni kazalnik *Arventična kmečka pokrajina in samooskrba* je vseboval trditve: na podeželju je ohranjena stara kmečka (kulturna) pokrajina, ljudje na podeželju živijo samooskrbno (pridelajo zase večino hrane), na podeželju prevladujejo kmetije, na podeželju ljudje živijo v majhnih vaseh ali zgolj na samotnih kmetijah sredi narave.

Pretežna zmernost ocen v raziskavi nakazuje na dokaj realno dojemanje podeželja, na prepoznavanje tako pozitivnih kot tudi negativnih vidikov podeželja pri anketirancih, kar v širšem kontekstu kažejo tudi druge raziskave in medijske predstavitve mnenja mladih v Sloveniji. Navedena je lahko posledica tega (kot ugotavljata tudi Virant, Konečnik Kotnik, 2022), da respondenti svojo predstavo o podeželju v največji meri oblikujejo na podlagi konkretnih izkušenj s podeželjem, pa naj bo to stalno ali začasno bivanje, kar je specifika slovenskega prostora oz. njegove razpršene poselitve, kjer je večina ljudi v dokaj rednem stiku s podeželjem.

Glede na različne vire mladi na podeželju najbolj cenijo naslednje prednosti:

- neposreden stik z naravo in čisto okolje, ki prispeva k boljšemu počutju in zdravju ter nudi mirnejši življenjski ritem brez mestnega hrupa in stresa (Kozel in Wolf, 2021; Medmrežje 2);
- nižje življenjske stroške in možnost pridelave lastne hrane ali nakupa svežih lokalnih pridelkov (Kozel in Wolf, 2021);
- varnost in občutek pripadnosti skupnosti, kjer so medsebojni odnosi bolj pristni, domači in solidarnostni (Kozel in Wolf, 2021; Medmrežje 2);
- mirno življenje z manj kriminala in več prostora za druženje ter prosti čas (Kozel in Wolf, 2021).

Po drugi strani izpostavljajo tudi slabosti življenja na podeželju:

- oddaljenost od ključnih storitev (šole, zdravstvene ustanove, trgovine, delovna mesta), kar otežuje dostop do izobraževanja, zaposlitve in drugih potreb (Kozel in Wolf, 2021; Andrejašič, 2016);

- manjša ponudba kulturnih, športnih in družabnih dejavnosti, kar lahko vodi v občutek osamljenosti in omejenosti družabnega življenja (Andrejašič, 2016, Medmrežje 3);
- pomanjkanje vrstnikov in manj možnosti za druženje, zlasti za otroke in mladostnike, kar zahteva večjo domišljijo pri preživljanju prostega časa (Andrejašič, 2016).

V raziskavi se je pokazalo, da moški anketiranci v večji meri kot ženske statistično značilno vidijo podeželje kot prostor povezanosti med ljudmi in spoštovanja vrednot ter kot okolje z gospodarskim potencialom in kot prostor, povezan z naravo in zdravim življenjskim slogom. Doživljajo ga pogosto tudi kot kraj, kjer se ohranja avtentična kmečka pokrajina in kjer je prisotna samooskrba. Po drugi strani ženske v večji meri statistično značilno prepoznavajo, da prihaja do pomestenja podeželja.

Preglednica 4: Pojmovanja podeželja glede na nivo izobraževanja.

Faktorska struktura grupiranih trditvev	Nivo izobraževanja (n)	M	SD	t statistika	P
Zaostlost in omejenost podeželja	OŠ (n=100)	2,7	0,9	-1,439	0,152
	SŠ (n=101)	2,9	0,7		
Povezanost med ljudmi in spoštovanje vrednot	OŠ (n=100)	4,1	0,8	2,489	0,014
	SŠ (n=102)	3,8	0,7		
Gospodarski potencial podeželja	OŠ (n=100)	2,6	0,8	1,396	0,164
	SŠ (n=101)	2,5	0,7		
Nerazvitost, konservativnost, degradiranost podeželja	OŠ (n=100)	2,8	0,8	-0,382	0,703
	SŠ (n=99)	2,9	0,7		
Privlačna podoba podeželja	OŠ (n=100)	3,5	0,9	0,808	0,420
	SŠ (n=101)	3,4	0,8		
Povezanost z naravo in zdrav življenjski slog	OŠ (n=97)	4,0	0,6	0,554	0,580
	SŠ (n=101)	4,0	0,6		
Pomestenje podeželja	OŠ (n=99)	2,7	0,8	-3,173	0,002
	SŠ (n=100)	3,0	0,6		
Avtentična kmečka pokrajina in samooskrba	OŠ (n=99)	3,7	0,6	4,560	< 0,001
	SŠ (n=101)	3,2	0,6		

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025

Statistično značilne razlike v pojmovanju podeželja smo glede na nivo izobraževanja sodelujočih zaznali pri treh dimenzijah. Osnovnošolci so bolj gotovi v povezanost in spoštovanje vrednot med ljudmi na podeželju ter se v večji meri strinjajo glede avtentične pokrajine in samooskrbe. Srednješolci so v večji meri izrazili strinjanje glede pomestenja podeželja. To potrjuje tudi izračun korelacij glede na starost. Starejši anketiranci izraziteje prepoznavajo prav pojav pomestenja podeželja,

medtem ko mlajši pogosteje dojemajo podeželje kot avtentično, kmečko in samooskrbno.

Opaziti je torej, da osnovnošolci pojmujejo podeželje bolj na tradicionalne načine oz. v tradicionalnih kontekstih, medtem ko lahko pri srednješolcih že zaznamo procesne vidike razumevanja transformiranja prostora. V splošnem smislu smo ugotovili, da anketirani mladi, ne glede na starost, najbolj izrazito pojmujejo podeželje s kazalniki, ki jih je Drozg v pričujoči monografiji opredelil kot kazalnike pomestenja podeželja ($M=3,59$). Kazalnike smo povzeli v Preglednici 5, v kateri pomeni 1. obdobje samobitnosti podeželja, 2. obdobje pomestenja podeželja in 3. obdobje rurbanosti.

Preglednica 5: Značilnosti podeželja v treh razvojnih obdobjih (po Drozgu):

Obdobje	Delovanje v prostoru	Zamisli o prostoru	Dojemanje prostora
1.	– povezanost z naravo – organskost – samozadostnost – avtohtona kulturna pokrajina	– prilagojenost naravi – socialna topografija – simbolna topografija – oblikovna enotnost – racionalnost rabe prostora	– skladnost človeka z naravo – socialna skupnost, družina – samooskrbnost – pol divjina – revščina – vas, kmetija, sakralni objekti
2.	– nove dejavnosti, industrija – intenzivna gradnja – novi stavbni tipi – industrijsko kmetovanje – kmetijske operacije – modernizacija infrastrukture	– območje potrebno sanacije – manj razvito območje – demografsko ogroženo območje – prenova vasi, CRPOV – splošna modernizacija	– slabše razvito območje – niti vas, niti mesto – razgrajevanje avtohtone kulturne pokrajine – romantiziranje podeželja
3.	– intenzivno kmetovanje – ekološko kmetijstvo – nove storitvene dejavnosti – raznolikost gradnje objektov – širjenje tehnične infrastrukture	– nova ruralnost – lokalne pobude za izboljšanje pogojev bivanja in dela – izkoriščanje lokalnih potencialov – večfunkcionalnost podeželja	– urbanizirana območja – območje omejenih možnosti – območja intenzivnega kmetijstva – območja turizma in idiličnega podeželja – gastronomija, folklor

Kazalniki pomestenja podeželja najbolj kontrastno zaobjamejo raznolikost pojmovanj podeželja pri mladih anketirancih, ki smo jo predstavili v predhodnem besedilu. V ta okvir tako štejemo na eni strani kazalnike, ki opisujejo podeželje kot romantiziran oz. idiličen prostor (miren, sproščujoč, varen, z naravo povezan...), na drugi strani kazalnike, ki opisujejo podeželje kot prostor, ki je manj razvit, potreben sanacije in preнове in ki doživlja spreminjanje pokrajine v smislu »pomestenja« (splošna »modernizacija«, raznolikost in intenzivnost gospodarskih dejavnosti).

Na drugo mesto se glede na Drozgove kategorije razvoja podeželja pri mladih anketirancih uvršča dojemanje podeželja v kontekstih samobitnosti ($M=3,26$), kar vključuje kazalnike stare ohranjene oz. avtohtone kulturne pokrajine, samozadostnega in z naravo skladnega kmečkega življenja v vaseh in na kmetijah, bolj »tradicionalno« trdno povezane skupnosti. Mladi anketiranci podeželje najmanj izrazito pojmujejo v obliki tretje kategorije razvoja podeželja po Drozgu, to je v kontekstu rurbanosti ($M=2,89$). Kontekst rurbanosti med drugim opredeljuje raznovrstne gospodarske dejavnosti na podeželju, novo ruralnost, nove storitvene dejavnosti (več možnosti za turizem, šport, druge dejavnosti), vse več intenzivnega, a tudi ekološkega kmetijstva, izkoriščanje lokalnih potencialov, širjenje tehnične infrastrukture, izboljševanje pogojev bivanja in dela, zelo podoben način življenja kot v mestih in druge.

Zdi se, da teorija porajajoče se rurbanosti, v živem občutenju anketiranih mladih še ni močno prisotna oz. zavestno prepoznana. To je skladno z navajanjem potrebe po redefiniciji pojmovanja podeželja, ki naj bi preseerala zgolj kmetijstvo in vključevala nove gospodarske dejavnosti ter trajnostne pristope, kar bi (med drugim) mladim omogočilo dostojno in kakovostno življenje na podeželju (Rac, Erjavec, 2020), s tem pa vplivalo na ohranjenost slovenskega poselitvenega vzorca v nasprotju s trendom rasti največjih mest in izrazito depopulacijo zlasti hribovitih in obmejnih podeželskih območij.

Zanimivo je, kot smo ugotovili v naši raziskavi, da mladi anketiranci s podeželskega okolja v značilno večji meri kot tisti iz mest pojmujejo podeželje kot prostor z gospodarskim potencialom ter kot privlačen prostor. V večji meri ga prav tako dojemajo kot prostor, povezan z naravo in zdravim življenjskim slogom. Na drugi strani anketiranci z mestnega okolja v večji meri statistično značilno pojmujejo podeželje kot bolj zaostalo in omejeno ter kot nerazvito in konzervativno oz. degradirano (Preglednica 6).

Ugotovljeno je vsekakor optimistično z vidika potencialnega zmanjševanja demografske ogroženosti slovenskega podeželja v Podravske regiji na primeru mladih, ki trenutno živijo na podeželju, a je potrebno ta optimizem potrditi z gospodarskimi priložnostmi oz. utrjevanjem vrednot kakovostnega bivanja, da bodo mladi svoje prepričanje tudi udejanjili v praksi, ko se bodo kot odrasli srečali z realnimi življenjskimi okoliščinami. Po drugi strani so zanimive percepcije sodelujočih iz mestnega okolja, ki tudi na tem primeru, kažejo potrebo po redefiniciji.

Preglednica 6: Pojmovanja podeželja glede na lokacijo/naselje bivanja

Faktorska struktura grupiranih trditev	Lokacija/naselje bivanja (n)	M	SD	t statistika	P
Zaostalost in omejenost podeželja	Mestno (n=109)	3,0	0,8	3,459	0,001
	Podeželsko (n=88)	2,6	0,8		
Povezanost med ljudmi in spoštovanje vrednot	Mestno (n=110)	3,9	0,7	-0,011	0,992
	Podeželsko (n=88)	3,9	0,8		
Gospodarski potencial podeželja	Mestno (n=110)	2,4	0,7	-2,399	0,017
	Podeželsko (n=87)	2,7	0,6		
Nerazvitost, konservativnost, degradiranost podeželja	Mestno (n=110)	3,0	0,7	3,118	0,002
	Podeželsko (n=85)	2,7	0,8		
Privlačna podoba podeželja	Mestno (n=109)	3,2	0,9	-3,722	< 0,001
	Podeželsko (n=88)	3,7	0,7		
Povezanost z naravo in zdrav življenjski slog	Mestno (n=110)	3,9	0,6	-3,676	< 0,001
	Podeželsko (n=85)	4,1	0,5		
Pomestenje podeželja	Mestno (n=108)	2,8	0,7	-0,888	0,375
	Podeželsko (n=87)	2,9	0,7		
Avtentična kmečka pokrajina in samooskrba	Mestno (n=109)	3,5	0,6	2,323	0,021
	Podeželsko (n=87)	3,3	0,6		

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025

5 Dejavniki kakovostnega bivanja

V raziskavi nas je tudi zanimalo, kako mladi ocenjujejo različne dejavnike kakovostnega bivanja oz. kako so ocene le-teh povezane z njihovim pojmovanjem podeželja (Preglednica 7). Na osnovi 15 trditev smo s skupno faktorsko analizo po metodi PAF identificirali tri vsebinske konstrukte, ki zajemajo ključne dejavnike kakovostnega bivanja. Analiza je pokazala, da so vsi trije konstrukti vsebinsko ustrezni in imajo dobro zanesljivost (Cronbach alfa med 0,77 in 0,86), kar potrjuje smiselnost njihove uporabe. Višja povprečna ocena posameznega konstrukta pomeni, da anketirani dejavniku pripisujejo večjo pomembnost pri oceni kakovosti bivanja. Pri oceni normalnosti porazdelitve smo upoštevali koeficient asimetrije in

sploščenosti, pri čemer prvi konstrukt kaže na odstopanje, preostala imata relativno uravnoteženo porazdelitev odgovorov.

Povprečne ocene (M) so pokazale, da sta dva dejavnika ocenjena kot pomembna in eden kot zmerno pomemben. Najvišjo oceno je dosegla skupina trditev, ki smo ji pripisali nadrejeni naziv *Kakovost eksistence* (M = 4,4, SD = 0,6), pri kateri so odgovori močno zgoščeni pri višjih vrednostih, kar kaže na zelo enotno zaznavo pomembnosti varnosti, zdrave hrane, čistega zraka, povezanosti/skupnega preživljanja časa s primarno referenčno skupnostjo (družina, prijatelji) in dostopnosti do storitev kot ključnih dejavnikov kakovostnega bivanja. Ta ocena potrjuje tudi rezultate analize zaznav všečnosti na podeželju, ki smo jih predstavili v poglavju 3.

Ocena skupine trditev, ki smo ji pripisali nadrejeni naziv *Povezanost z naravo in družbenim okoljem* (M = 4,0, SD = 0,8), odraža pomembnost stika z naravo (živa in neživa narava), ohranjanja narave, mirnega okolja, ki s svojo prostornostjo omogoča različne dejavnosti na prostem in pomembnost povezanosti v širši referenčni skupini oz. širši družbeni skupnosti. Skupina trditev, ki smo ji pripisali nadrejeni naziv *Spoštovanje tradicije* je izpostavljala pomen prisotnosti kulturne dediščine, ohranjanja stavbarske dediščine in s tem vsaj deloma tudi avtohtone pokrajine ter možnost pretežne samooskrbe (da pridelamo zase večino ali vso potrebno hrano). Ta skupina trditev je bila ocenjena z zmerno pomembnostjo (M = 3,2, SD = 1,0).

Pri nobenem sklopu dejavnikov nismo zaznali statistično značilnih razlik ($p > 0,05$) glede na spol, tudi glede na nivo izobraževanja sodelujočih nismo pri nobenem sklopu dejavnikov zaznali statistično značilnih razlik. Korelacija glede na starost je bila statistično značilna samo pri kakovosti eksistence, zato smo jo preverili še z neparametričnim Spearmanovim koeficientom korelacije rangov, kjer se ni potrdila.

Statistično značilne razlike so se pokazale glede na lokacijo bivanja. Anketiranci s podeželskega okolja so v značilno večji meri pomembno ocenili povezanost z naravo in družbenim okoljem ter spoštovanje tradicije. Pri kakovosti eksistence nismo zaznali značilnih razlik, v obeh skupinah anketiranci dejavnik ocenjujejo kot zelo pomemben.

Preglednica 7: Dejavniki kakovostnega bivanja.

Faktorska struktura grupiranih trditvev in posamezne trditve (n)	M (SD)	Koef. asimetrije	Koef. sploščnosti	F (utež)	% pojasnjene variance	Cronbach alfa
POVEZANOST Z NARAVO IN DRUŽBENIM OKOLJEM (n=199)	4,0 (0,8)	-0,854	0,476		38,9	0,856
Bližina narave (gozdovi, reke, polja...) (n=200)	4,0 (1)			0,887		
Stik z živalmi in rastlinami (n=200)	3,9 (1,1)			0,783		
Ohranjanje narave (n=201)	4,2 (1,0)			0,714		
Mirno in tiho okolje (n=200)	4,2 (0,9)			0,641		
Dovolj prostora za igro in različne dejavnosti na prostem (n=200)	4,3 (0,9)			0,612		
Povezanost s sosedi (skupno preživljanje časa) (n=201)	3,6 (1,2)			0,599		
SPOŠTOVANJE TRADICIJE (n=199)	3,2 (1,0)	-0,084	-0,554		9,7	0,768
Prisotnost kulturne dediščine (upoštevanje običajev, navad...) (n=200)	3,1 (1,2)			-0,814		
Ohranjanje stavbarske dediščine (za pokrajino značilni tip hiše) (n=201)	3,0 (1,2)			-0,812		
Možnost samooskrbe (da pridelamo zase večino ali vso potrebno hrano) (n=200)	3,5 (1,1)			-0,579		
KAKOVOST EKSISTENCE (n=197)	4,4 (0,6)	-1,787	4,752		3,9	0,819
Varnost (n=199)	4,5 (0,8)			0,736		
Zdrava in kakovostna hrana (n=200)	4,4 (0,8)			0,710		
Čist zrak (n=201)	4,5 (0,8)			0,683		
Povezanost s prijatelji (skupno preživljanje časa izven računalniškega okolja) (n=200)	4,4 (0,9)			0,632		
Povezana družina (skupno preživljanje časa) (n=199)	4,4 (0,9)			0,614		
Dostopnost do storitev (trgovine, šola, zdravnik, služba...) (n=200)	4,3 (0,8)			0,527		

Vir: Konečnik Kotnik, Lah, Jesenek Bračko, 2025

Poleg obravnavanih in vnaprej ponujenih dejavnikov kakovostnega bivanja so lahko anketiranci napisali še svojega, če so menili, da ni bil zajet v ponujenih trditvah. Med posamičnimi odgovori, ki so pretežno le na nekoliko drugačen način ubesedili že vnaprej podane, sta bila večkrat (do trikrat) izpostavljena zgolj dva: javni prevoz in Wi-Fi, ki sodita v kontekst dostopnosti oz. povezanosti.

6 Povezave med pojmovanjem podeželja in dojemanjem dejavnikov kakovostnega bivanja

Rezultati korelacijske analize med pojmovanjem podeželja in dojemanjem dejavnikov kakovostnega bivanja kažejo, da so vsi trije dejavniki kakovostnega bivanja značilno povezani s pojmovanjem podeželja. Anketiranci, ki kot bolj pomembno za kakovostno bivanje vrednotijo povezanost z naravo in širšim družbenim okoljem, v večji meri pojmujejo podeželje kot prostor, ki je privlačen, odraža medsebojno povezanost in spoštovanje vrednot, ima gospodarski potencial ter pomeni zdrav življenjski slog. Hkrati manj dojemajo podeželje kot zaostalo, omejeno, nerazvito, konservativno ali degradirano, kar kaže na pozitivno in optimistično percepcijo podeželja.

Tisti, ki pri kakovostnem bivanju bolj cenijo spoštovanje tradicije, močnejše povezujejo podeželje z medsebojno povezanostjo ljudi in spoštovanjem vrednot, njegovo privlačno podobo, zdravim življenjskim slogom in povezanostjo z naravo. Hkrati manj dojemajo podeželje kot zaostalo in omejeno. Višje vrednotenje spoštovanja tradicije obenem le šibko vpliva na dojemanje gospodarskega potenciala podeželja in ne kaže povezave s pojmovanjem nerazvitosti, konservativnosti in degradiranosti, prav tako pa ni povezano s pojmovanjem pomestenja podeželja ali s pojmovanjem podeželja kot avtentične samooskrbne kmečke pokrajine.

Mladi anketiranci, ki pri kakovostnem bivanju visoko cenijo kakovost eksistence, močnejše povezujejo podeželje z medsebojno povezanostjo ljudi in spoštovanjem vrednot, privlačno podobo podeželja ter zdravim življenjskim slogom in povezanostjo z naravo. Hkrati manj dojemajo podeželje kot zaostalo in omejeno ter kot nerazvito, konzervativno ali degradirano. Obstaja pa tudi šibka pozitivna korelacija podeželja z avtentično samooskrbno kmečko pokrajino. Po drugi strani visoko vrednotenje trditev v okviru skupine, poimenovane z nadrejenim nazivom kakovost eksistence, ni povezano z dojemanjem gospodarskega potenciala podeželja ali njegovega pomestenja, saj ti vidiki ne kažejo statistično značilnih povezav.

7 Sklep

V prispevku smo predstavili zaznave, predstave in pojmovanja anketiranih mladih v Podravski regiji o podeželju. Analizirali smo kognitivne, čustvene, simbolne elemente v asociativnih opisih podeželja ter katere značilnosti mu pripisujejo na nivoju pojmovanja. Ugotovili smo, da so kognitivne zaznave in predstave mladih pretežno konkretne, torej povezane z vizualnimi značilnostmi in primarnimi funkcijami podeželskega prostora, izrazito manj je bilo zaznav procesov na podeželju. Med kognitivnimi ter tudi med emocionalnimi in simbolnimi zaznavami prevladuje pozitivna konotacija. Pri izraženih negativnih vidikih smo razbrali nekatere potencialne problematike urejanja slovenskega podeželskega prostora, kot so zlasti infrastrukturna opremljenost in/oz. slabša dostopnost do blaga in različnih storitev ter intenzifikacija kmetijske obdelave. Negativni stereotipni problemski vidiki so bili na nivoju asociativnih zaznav zelo redko izraženi.

Skozi analizo pojmovanj anketirancev o podeželju smo ugotovili, da starejši anketiranci izraziteje prepoznavajo pojav pomestenja podeželja, medtem ko mlajši podeželje pogosteje dojemajo kot avtentično, kmečko in samooskrbno. Osnovnošolci dojemajo podeželje bolj na tradicionalne načine oz. v tradicionalnih kontekstih, medtem ko lahko pri srednješolcih že zaznamo procesne vidike razumevanja transformiranja prostora. Ugotovili smo, da anketirani mladi v povprečju najbolj izrazito pojmujejo podeželje s kazalniki, ki jih je Drozg v pričujoči monografiji opredelil kot kazalnike pomestenja podeželja, sledijo kazalniki samobitnosti podeželja, vidikov in procesov rurbanosti pa se sodelujoči zavedajo v najmanjši meri.

Mladi anketiranci s podeželskega okolja v značilno večji meri kot tisti iz mest podeželje pojmujejo kot prostor z gospodarskim potencialom ter v smislu privlačnega podeželja, v večji meri ga prav tako pojmujejo kot prostor, povezan z naravo in zdravim življenjskim slogom. Na drugi strani anketiranci iz mestnega okolja v večji meri statistično značilno dojemajo podeželje kot bolj zaostalo in omejeno ter kot nerazvito in konservativno oz. degradirano. Na primeru mladih, ki trenutno živijo na podeželju, lahko to ocenimo kot optimistično z vidika potencialnega zmanjševanja demografske ogroženosti slovenskega podeželja v Podravski regiji, če izhajamo iz tega, da pojmovanja vplivajo na ravnanja. Po drugi strani percepcije sodelujočih iz mestnega okolja, kot tudi splošne percepcije podeželja, preverjane po Drozgovem modelu transformacije podeželja, kažejo

potrebo po redefiniciji podeželja v procesih izobraževanja v formalnem smislu kot v neformalnih smislih osveščanja mladih. Ob tem smo identificirali tudi potrebo po bolj procesni interpretaciji izobraževalnih vsebin o podeželju v primerjavi z morfološkimi vsebinami.

Raziskovali smo, kako se osebne percepcije dejavnikov kakovostnega bivanja oz. bivanjske vrednote anketirancev ujemajo z njihovim dojetjem podeželja. Ugotovili smo, da posamezniki, ki cenijo povezanost z naravo, spoštovanje tradicije in kakovost eksistence v smislu varnosti, zdrave hrane, čistega zraka, povezanosti s primarno referenčno skupnostjo ipd., podeželje večinoma dojemajo kot privlačen prostor z močno medsebojno povezanostjo med ljudmi, spoštovanjem vrednot in zdravim življenjskim slogom, manj pa kot zaostalo, omejeno ali degradirano. Najmočnejše povezave se med dejavniki kakovostnega bivanja in pojmovanju podeželja kažejo na nivoju povezanosti z naravo in družbenim okoljem, medtem ko sta pojmovanje gospodarskega potenciala podeželja ter avtentičnosti kmečke pokrajine bolj šibko povezana z dejavniki kakovostnega bivanja.

Okolje ima pomemben vpliv na življenjski slog, izbiro bivanja in zaposlitve mladih, saj neposredno vpliva na njihovo kakovost življenja in zdravje (Zakšek, 2022; Medmrežje 4, Medmrežje 5, Medmrežje 6). Po nekaterih raziskavah naj bi mladi danes vse bolj iskali okolja, ki jim nudijo kakovostno življenje – npr. čisto naravo, varnost in dobre življenjske pogoje. Hkrati pa omejitve, kot so pomanjkanje infrastrukture ali onesnaženost, lahko vplivajo na odločitev o selitvi ali ostajanju bodisi na podeželju bodisi v urbanem okolju.

Okolje ne vpliva na kakovost bivanja le fizično, ampak tudi na psihološko in socialno dimenzijo življenja mladih skozi družbene interakcije in socialno življenje. (Zakšek, 2022) Pri tem mladi podeželje dojemajo kot prostor z višjo kakovostjo življenja, naravo, varnostjo in skupnostjo, kar so pomembne prednosti podeželskega življenja, a jih hkrati odvrnejo pomanjkanje ustrezne infrastrukture, kot so javni prevoz, zdravstvene storitve in izobraževalne možnosti, kar vpliva na njihovo odločitev o selitvi v mesta (Rac in Erjavec, 2020). Mladi do podeželja čutijo mešanico priložnosti in omejitev v kontekstu dejavnikov kakovostnega bivanja, kot je pokazala tudi naša raziskava. Ključno je pozitivno spreminjanje odnosa mladih do podeželja in zadrževanje mladih na teh območjih (Rac in Erjavec, 2020; MKGP, 2021; Medmrežje 7).

Okolje prav tako oblikuje vrednote mladih, ki naj bi se vse bolj zavedali pomena trajnostnega ravnanja in odgovornosti do narave in posledično sprejemali odločitve, ki vključujejo skrb za okolje, kot so zmanjševanje porabe, uporaba obnovljivih virov in trajnostni življenjski slog (Rac in Erjavec, 2020; Medmrežje 8). Zaznan naj bi bil naraščajoči trend vračanja na podeželje, ki kaže, da se vrednote in življenjski slogi mladih spreminjajo, pri čemer digitalna povezanost in kakovost bivanja na podeželju pridobivata na pomenu (Medmrežje 9; Kozel in Wolf, 2021; Andrejašič, 2016).

Zahvala

Študijo je deloma (pri soavtorici Evi Konečnik Kotnik) omogočila programska skupina P6-0372 (»Slovenska identiteta in kulturna zavest v jezikovno in etnično stičnih prostorih v preteklosti in sedanjosti«). V delu implementacije vprašalnika in pri urejanju dela pridobljenih podatkov je sodelovala Lana Lah, študentka geografija na FF UM (študijsko leto 2024/2025).

Viri in literatura

- Andrejašič, M. (2016). Prednosti in slabosti preživljanja otroštva na podeželju in v mestu. Diplomsko delo. Biotehniška fakulteta. Oddelek za agronomijo. Univerza v Ljubljani.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). London: Sage.
- Gold, R.J. (1980). *An Introduction to Behavior Geography*, Oxford University Press, Oxford
- Haubrich, H. idr. (1988). *Didaktik der Geographie konkret*. Oldenbourg. München
- Hočevar, M., Uršič, M., Zavratnik, S., Medved, P. (2017). Javnomnenjska raziskava družbenih vrednot o prostoru in okolju: longitudinalna študija med leti 2003 in 2018. Končno poročilo o raziskovalnem projektu. Center za prostorsko sociologijo. Fakulteta za družbene vede. Univerza v Ljubljani.
- Humar, U. (2010). Družbene spremembe podeželja v postmodernosti: brisanje meja med ruralnim in urbanim - primer Lokovec. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede. Univerza v Ljubljani).
- Kompare, A., Stražisar, M., Dogša, I., Vec, T. in Curk, J. (2011). Psihologija: spoznanja in dileme. Učbenik za psihologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: DZS
- Konečnik Kotnik, E. (2025). Vseživljenjsko izobraževanje za trajnostnost. Študijsko gradivo (interno). Oddelek za geografijo. Filozofska fakulteta. Univerza v Mariboru.
- Konečnik Kotnik, E., Lah, L., Jesenek Bračko, P. (2025). Zbirka podatkov raziskave o podeželju - delovno gradivo.
- Kozel, Ž., Wolf, N. (2021). Sociološki vidiki načinov življenja v mestih in na podeželju ob konstrukciji urbanega in ruralnega. 55. srečanje mladih raziskovalcev Slovenije 2021. Raziskovalna naloga (filozofija, sociologija). III. gimnazija Maribor.
- Kučan, A. (2002): Pomenska členitev nacionalnega prostora. Spoznavni zemljevid Slovenije. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Medmrežje 1. (18.11.2024). <https://www.gorenc.si/zivljenje-na-podezelju-in-izzivi-za-mlade/>.
- Medmrežje 2. (9.6.2009). <https://www.slonep.net/pred-gradnjo/lokacija/novice/prednosti-in-slabosti-zivljenja-v-mestnem-in-podezelskem-okolju>
- Medmrežje 3. (30.7.2017). <https://www.24ur.com/prva-odlocitev/stanovanje/je-bolje-ziveti-v-mestu-ali-na-podezelju.html>
- Medmrežje 4. (b.d.). <https://eionet.arso.gov.si/node/412>
- Medmrežje 5. (b.d.). <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/cisto-okolje-pozitivno-vpliva-na-nase-zdravje-dobro-pocutje-0>

- Medmrežje 6. (b.d.). <https://www.gov.si/podrocja/zdravje/preventiva-in-skrb-za-zdravje/zdravje-ljudi-in-okolje/>
- Medmrežje 7. (b.d.). <https://www.mlad.si/informacije/mreza-za-podezelje/>
- Medmrežje 8. (b.d.). <https://www.prijaznidookolja.si/postanimo-prijazni-do-okolja-spremenimo-nas-zivljenjski-stil/>
- Medmrežje 9. (b.d.). <https://nepremicninskiblog.si/urbano-podezelje-po-200-letih-migracij-v-mesto-povratek-na-podezelje/>
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2021). Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027. Specifični cilj 7: Privabljanje mladih kmetov in spodbujanje razvoja podjetij na podeželju.
- Park, D. C., in Coppack, P. M. (1994). The Role of Rural Sentiment and Vernacular Landscapes in Contriving Sense of Place in the City's Countryside. *Geografska Annaler: Series B, Human Geography*, 76(3).
- Rac, I., Erjavec, E. (2020). Dolgoročna vizija za podeželska območja: prispevek 20 stičišč med znanostjo, družbo in politiko. Stališče večdeležniškega stičišča. Stičišče Svarun. Sherpa. Vizija razvoja slovenskega podeželja.
- Špes, M. (1998). Degradacija okolja kot dejavnik diferenciacije urbane pokrajine, *Geographica Slovenica* 30, Inštitut za geografijo, Ljubljana
- Uršič, M. in Hočvar, M. (2007). Protiurbanost kot način življenja. Fakulteta za družbene vede.
- Virant, Z., Konečnik Kotnik, E. (2022). Pojmovanje idiličnega podeželja v Sloveniji. *Revija za geografijo - Journal for Geography*, 17-2, 2022, 69-87.
- Zalar, J. (2024). Vpliv starejših odraslih na posodabljanje organizacije turističnih kmetij Slovenije. Doktorska disertacija študijskega programa tretje bolonjske stopnje Socialna gerontologija. Alma mater Europaea. Evropski center. Maribor.
- Žakšek, M. (2022). Vpliv okolja na kakovost življenja. *Revija za univerzalno odličnost / Journal of Universal Excellence*. 11 (3).

Povzetek

V prispevku smo predstavili zaznave, predstave in pojmovanja mladih anketirancev v Podravski regiji o podeželju. Analizirali smo kognitivne, čustvene, simbolne elemente v asociativnih opisih podeželja ter katere značilnosti mu pripisujejo na nivoju pojmovanja. Ugotovili smo, da so kognitivne zaznave in predstave mladih pretežno konkretne, to je povezane z vizualnimi značilnostmi in primarnimi funkcijami podeželskega prostora, izrazito manj je bilo zaznavnih procesov na podeželju. Med kognitivnimi ter tudi med emocionalnimi in simbolnimi zaznavami prevladuje pozitivna konotacija. Pri izraženih negativnih vidikih smo razbrali nekatere potencialne problematike urejanja slovenskega podeželskega prostora, kot so zlasti infrastrukturna opremljenost in/oz. slabša dostopnost do blaga in različnih storitev ter intenzifikacija kmetijske obdelave. Negativni stereotipni problemski vidiki so bili na nivoju asociativnih zaznav zelo redko izraženi. Skozi analizo pojmovanj smo ugotovili, da starejši anketiranci izraziteje doživljajo pojav pomestenja podeželja, medtem ko mlajši podeželje pogosteje zaznavajo kot avtentično, kmečko in samooskrbno. Osnovnošolci dojemajo podeželje bolj na tradicionalne načine oz. v tradicionalnih kontekstih, medtem ko lahko pri srednješolcih že zaznamo procesne vidike razumevanja transformiranja prostora. Ugotovili smo, da mladi anketiranci v povprečju najbolj izrazito razumejejo podeželje s kazalniki, ki jih je Drogz v pričujoči monografiji opredelil kot kazalnike pomestenja podeželja, sledijo kazalniki samobitnosti podeželja, vidikov in procesov rurbanosti pa se sodelujoči zavedajo v najmanjši meri. Mladi anketiranci s podeželskega okolja v značilno večji meri kot tisti iz mest pojmujejo podeželje kot prostor z gospodarskim potencialom ter imajo predstavo privlačnega podeželja. V večji meri ga prav tako pojmujejo kot prostor, povezan z naravo in zdravim življenjskim slogom. Na drugi strani anketiranci iz mestnega okolja v večji meri statistično značilno dojemajo podeželje kot bolj zaostalo in omejeno ter kot nerazvito in konservativno oz. degradirano. Na primeru mladih, ki trenutno živijo na podeželju, lahko to ocenimo kot optimistično z vidika potencialnega zmanjševanja demografske ogroženosti slovenskega podeželja v Podravski regiji, če izhajamo iz tega, da pojmovanja vplivajo na ravnanja. Po drugi strani percepcije sodelujočih iz

mestnega okolja, kot tudi splošne percepcije podeželja, preverjene po Drozgovem modelu transformacije podeželja, kažejo potrebo po redefiniciji podeželja v procesih izobraževanja v formalnem smislu kot v neformalnih smislih osveščanja mladih. Ob tem smo identificirali tudi potrebo po bolj procesni interpretaciji izobraževalnih vsebin o podeželju v primerjavi z morfološkimi vsebinami. Raziskovali smo, kako se osebne percepcije dejavnikov kakovostnega bivanja oz. bivanjske vrednote anketirancev, ujemajo z njihovim dojetjem podeželja. Ugotovili smo, da posamezniki, ki cenijo povezanost z naravo, spoštovanje tradicije in kakovost eksistence v smislu varnosti, zdrave hrane, čistega zraka, povezanosti s primarno referenčno skupnostjo ipd., podeželje v večji dojemajo kot privlačen prostor z močno medsebojno povezanostjo med ljudmi, spoštovanjem vrednot in zdravim življenjskim slogom, manj pa kot zaostalo, omejeno ali degradirano. Najmočnejše povezave se med dejavniki kakovostnega bivanja in pojmovanju podeželja kažejo na nivoju povezanosti z naravo in družbenim okoljem, medtem ko sta pojmovanje gospodarskega potenciala podeželja ter avtentičnosti kmečke pokrajine, bolj šibko povezana z dejavniki kakovostnega bivanja.